

IXRAEN – PHÁT TRIỂN KINH TẾ TỪ NGUỒN NHÂN LỰC

Th.S. Trần Thùy Phương*

Từ một đất nước nghèo khó, không có lợi thế về tài nguyên dầu mỏ như nhiều nước láng giềng, Ixraen đã nỗ lực phát triển đất nước theo con đường tri thức và công nghệ, trở thành một trong những quốc gia công nghiệp phát triển nhất trên thế giới. Sự phát triển kinh tế của Ixraen ngày nay cho thấy đất nước này đã hội tụ đủ những điều kiện cần thiết để tham gia hội nhập kinh tế toàn cầu. Thành công của Ixraen chủ yếu bắt nguồn từ chính bàn tay khối óc của người dân nước này, là một kinh nghiệm quý báu cho các nước đang phát triển khác học tập để phát triển kinh tế trong thời đại kinh tế tri thức và toàn cầu hoá đang ngày càng phát triển rộng rãi như hiện nay.

1. Tình hình phát triển kinh tế hiện nay của Ixraen

a. Tiềm năng của đất nước Ixraen

Ixraen là một quốc gia nhỏ ở Trung Đông, với diện tích 20.770 km², mật độ dân số 341 người/km², tiếp giáp với 5 nước Palextin, Ai Cập, Gioocdani, Xi Ri và Libăng. Sa mạc chiếm tới 60% diện tích đất nước và nằm ở miền Nam Ixraen. Miền Bắc thời tiết khá tốt, thuận lợi cho phát triển nông nghiệp, miền Trung thời

tiết tương đối khô. Ixraen được đánh giá là một trong những nền kinh tế mạnh nhất ở Trung Đông, có mức thu nhập lớn hơn nhiều nước sản xuất dầu mỏ giàu có. Những năm gần đây, Ixraen đang trở thành một trong những quốc gia dẫn đầu về công nghệ và sản xuất phần mềm. Đất nước này được thế giới đánh giá có thể chế chính trị dân chủ nhất Trung Đông hiện nay.

Nhà nước Ixraen được thành lập từ năm 1948, ban đầu phát triển dựa chủ yếu vào hệ thống nông nghiệp ruộng diên, sau đó chuyển dần sang một nền kinh tế công nghệ tiên tiến và hiện đại. Nguồn tài nguyên tự nhiên chủ yếu của Ixraen là đồng, phốt phát, bôromuya, hydrôxít kali, đất sét, cát, lưu huỳnh, nhựa trắng đường, mangan và một trữ lượng rất nhỏ dầu thô và khí ga tự nhiên. Những nguồn tài nguyên trên trữ lượng không đáng kể, khiến Ixraen chủ yếu phát triển kinh tế bằng nguồn vốn con người. Tài nguyên lớn nhất của Ixraen là nguồn lao động kỹ năng. Lực lượng lao động tốt nghiệp đại học của Ixraen chiếm tỷ lệ cao nhất thế giới. Ixraen là nước có số lượng kỹ sư, bác sĩ và các nhà khoa học tính theo đầu người lớn nhất thế giới. Năm 1999, cơ cấu lao động của Ixraen là như sau: lao động có kỹ năng chiếm 21% lực lượng lao động, nhân viên văn phòng 17%, kỹ thuật viên 15%, giới học thuật 13%, lao động trong ngành

* Viện Nghiên cứu Châu Phi và Trung Đông

bán lẻ và dịch vụ 18%, lao động không kỹ năng 8%, các nhà quản lý 6% và lao động nông nghiệp có kỹ năng 2%. Chính nguồn nhân lực có học vấn này đã giúp đưa đất nước Ixraen đạt được mức tăng trưởng kinh tế tương đối khả quan và nâng cao năng lực cạnh tranh của nền kinh tế trên thị trường thế giới. Nếu tính riêng trong ngành công nghệ thông tin, lực lượng lao động trong ngành này ở Ixraen chiếm 6,1% tổng lao động trong các ngành kinh doanh, trong khi ở Mỹ là 3,9%, Nhật Bản là 3,4%.

b. Tình hình phát triển kinh tế

- Tăng trưởng kinh tế: Trong giai đoạn 1995-2000, Ixraen đạt mức tăng trưởng kinh tế cao, trung bình 6,0%/năm, riêng năm 2000 đạt mức cao kỷ lục là 8%. Từ tháng 10 năm 2000, kinh tế Ixraen có sự sụt giảm tốc độ tăng trưởng do bị ảnh hưởng của suy thoái kinh tế toàn cầu làm giảm mức cầu sản phẩm công nghệ cao của Ixraen, môi trường đầu tư kém hấp dẫn, khủng bố ở biên giới với Palextin làm ảnh hưởng đến nông nghiệp, du lịch, xuất khẩu, xây dựng. Tăng trưởng GDP của Ixraen sụt giảm đột ngột từ mức 13,8% trong quý II năm 2000 xuống 10% trong quý III và chỉ đạt 0,3% trong quý IV. Năm 2001, kinh tế Ixraen lâm vào suy thoái nặng nề do tác động bất lợi từ môi trường kinh tế toàn cầu, khiến GDP đạt tốc độ tăng trưởng - 0,9%, năm 2002 đạt mức - 0,7%. Sự phục hồi của nền kinh tế bắt đầu từ năm 2003 với mức tăng GDP là 1,3%, năm 2004 là 4,3% và năm 2005 là 3,8%. Những yếu tố tác động đến sự phục hồi kinh tế Ixraen trong những năm gần đây là sự tăng trưởng trở lại của kinh tế toàn cầu (khiến thương mại tiếp tục được mở rộng, đặc biệt là sản phẩm công nghệ cao)

và chính sách tín dụng của chính phủ ngày càng ưu đãi hơn.

- Thu nhập bình quân đầu người: Mức tăng trưởng kinh tế nhanh của Ixraen phản ánh mức sống ngày càng được nâng cao của người dân đất nước này. Mức tăng trưởng thu nhập bình quân đầu người trong giai đoạn 1987-2000 là 2,3%/năm, giai đoạn 2001-2003 là -1,9%/năm, năm 2004 đạt 2,6%, năm 2005 đạt 3,1% và ước tính sẽ đạt 2,3% vào năm 2006. Nếu tính chỉ số thu nhập đầu người theo phương pháp đồng giá sức mua (PPP) năm 2004 ở Mỹ là 100 thì thu nhập bình quân đầu người của Ixraen bằng 55% mức thu nhập đầu người của Mỹ và bằng 88% mức thu nhập bình quân của các nước OECD. Tính theo số tuyệt đối, năm 2001 thu nhập bình quân đầu người của Ixraen là 17.644 USD, tăng 50% so với năm 1990. Năm 2005, thu nhập bình quân đầu người của Ixraen là 18.432 USD (xem bảng 1).

- Phát triển ngoại thương: Do những điều kiện địa chính trị ở khu vực Trung Đông, ngoại thương của Ixraen đối với các nước láng giềng bị hạn chế. Hơn nữa, những khác biệt về cơ cấu kinh tế giữa Ixraen và các nước láng giềng khiến Ixraen ngày càng mở rộng các đối tác thương mại của mình sang Mỹ và châu Âu. Năm 2000, Mỹ và EU chiếm tương ứng 30% và 32% xuất khẩu, 41% và 22% nhập khẩu của Ixraen. Xuất khẩu sang châu Á chiếm 16% tổng kim ngạch xuất khẩu của Ixraen. Trong số các nước EU, đối tác thương mại lớn nhất của Ixraen là Đức (chiếm 21% tổng kim ngạch xuất khẩu sang EU), Anh (18%), Hà Lan và Italia (mỗi nước tương ứng 11%) và Pháp (10%).

Hàng hoá xuất khẩu chủ yếu của Ixaen là hàng chế tạo và phần mềm. Cơ cấu xuất khẩu hàng hoá công nghiệp của Ixaen như sau: năm 1995 hàng công nghiệp công nghệ cao chiếm 65% tổng hàng hoá công nghiệp xuất khẩu, trong khi hàng công nghiệp truyền thống chiếm 35%; Cơ cấu hàng công nghệ cao trong hàng hoá công nghiệp xuất khẩu của Ixaen trong những năm tiếp theo là như sau: năm 2000 chiếm 77%, 2001 chiếm 76%, 2002 chiếm 74%, 2003 và 2004 đều

chiếm 73% và 2005 là 71%. Xuất khẩu sản phẩm nông nghiệp chiếm 1% kim ngạch xuất khẩu năm 2001 so với 16,5% năm 1970, cho thấy sự thay đổi cơ cấu kinh tế nhanh chóng của Ixaen trong 30 năm qua. Những mặt hàng công nghệ cao như sản phẩm vi tính và điện tử, viễn thông, thiết bị y tế, thiết bị khoa học...trong thời gian gần đây đạt tốc độ tăng trưởng rất nhanh. Những sản phẩm này Ixaen đang có những lợi thế so sánh và lợi thế cạnh tranh rất lớn trên thị trường quốc tế.

Bảng 1: Các chỉ số kinh tế cơ bản của Ixaen

Các chỉ số	2000	2001	2002	2003	2004	2005
GDP (tỷ USD)	115,5	113,6	104,2	110,4	117,5	127,7
GDP đầu người (USD)	18.358	17.644	15.861	16.497	17.269	18.432
Tăng trưởng GDP (%)	8,0	-0,9	-0,7	1,3	4,3	3,8
Cân đối tài khoản hiện hành (%GDP)	-1,3	-1,7	-1,5	0,5	0,4	0,2
Xuất khẩu hàng hoá và dịch vụ (% GDP)	39,7	35,0	37,0	38,4	42,9	45,2
Lạm phát (%)	1,1	1,1	5,7	0,7	-0,4	0,7
Thất nghiệp (%)	8,8	9,3	10,3	10,8	10,5	9,5

Nguồn: <http://www.cbs.gov.il/>

- Đầu tư nước ngoài: Đầu tư trực tiếp nước ngoài (FDI) trở thành nguồn vốn quan trọng trong phát triển kinh tế của Ixaen. Vào giữa thập kỷ 1990, sự mở rộng nhanh chóng các ngành công nghệ cao của Ixaen cộng với việc mở cửa các ngành tài chính và viễn thông đã khiến dòng FDI đổ vào đất nước này ngày càng nhiều, ngang bằng với dòng đầu tư gián tiếp. Trong giai đoạn 1995-2000, FDI chiếm 44% tổng dòng vốn đầu tư nước ngoài vào Ixaen. Sự phát triển của thị trường vốn Ixaen kể từ năm 1998 với mục đích tháo bỏ mọi sự kiểm soát ngoại hối đã làm gia tăng dòng vốn đầu tư nước ngoài vào đất nước này. Cho đến tận giữa thập kỷ 1990, đầu tư nước ngoài

vào Ixaen chủ yếu là từ Mỹ. Những nhà đầu tư khác, đặc biệt là châu Âu cũng đang tăng đầu tư vào Ixaen trong những năm gần đây. Năm 2001, Mỹ và Canada chiếm 49% FDI vào Ixaen, châu Âu 27%. Các ngành công nghệ cao như phần mềm, bán dẫn, internet, viễn thông, dịch vụ y dược chiếm phần lớn lượng FDI vào Ixaen. Năm 1970, FDI chiếm 0,91% GDP của Ixaen, năm 1980 chiếm 0,23% GDP, năm 1990 chiếm 0,29% GDP. Trong thời kỳ trước năm 1995, dòng vốn nước ngoài vào Ixaen chủ yếu là đầu tư gián tiếp. Từ năm 1995, FDI vào Ixaen bắt đầu tăng lên chiếm 1,51% GDP, năm 2000 chiếm 4,34% GDP và năm 2003 chiếm 3,33% GDP.

Từ thập kỷ 1990 trở lại đây, Ixraen ngày càng gia tăng đầu tư ra nước ngoài, chủ yếu là Bắc Mỹ và Tây Âu. Năm 2001 cơ cấu FDI ra nước ngoài của Ixraen là như sau: 27% vào ngành điện tử và viễn thông, 23% trong ngành hoá dầu và hoá chất, 16% trong ngành khách sạn và xây dựng, 9% trong ngành thương mại và dịch vụ... Còn lại là trong ngành ngân hàng, bảo hiểm, du lịch, công nghiệp truyền thống như chế biến lương thực, khai mỏ...

Tính theo số tuyệt đối, đầu tư nước ngoài vào Ixraen qua các năm là như sau: trong giai đoạn 1990-1995 tổng đầu tư nước ngoài vào Ixraen đạt 20,7 tỷ USD, trung bình đạt 3,45 tỷ USD/năm; giai đoạn 1996-2000 đạt 39 tỷ USD, trung bình 7,8 tỷ USD/năm; giai đoạn 2001-2005 đạt 32,1 tỷ USD, trung bình 6,42 tỷ USD. Riêng năm 2005 đạt 10 tỷ USD, gần bằng mức cao kỷ lục 11,5 tỷ USD của năm 2000. Điều đáng nói ở đây là dòng vốn FDI đang có chiều hướng gia tăng. Từ năm 2000 trở lại đây, FDI luôn có lượng vốn ngang bằng với đầu tư gián tiếp, riêng năm 2004 dòng vốn FDI tăng gấp 3 đầu tư gián tiếp. Sự gia tăng này một phần là do chính sách cởi mở hơn của chính phủ. Năm 1999 Ixraen đã áp dụng Luật công ty mới, tạo khuôn khổ pháp lý trong các lĩnh vực kinh doanh. Những ưu đãi khuyến khích đầu tư khác cũng đóng vai trò quan trọng trong chính sách phát triển kinh tế của Ixraen như trợ cấp thuế, giảm thuế, hỗ trợ cơ sở hạ tầng... Ixraen đã ký kết 35 hiệp định thúc đẩy và bảo hộ đầu tư và 34 hiệp định tránh đánh thuế hai lần trong giai đoạn 1980-2002 để tạo điều kiện thuận lợi cho đầu tư nước ngoài.

- Kiểm chế lạm phát: Năm 1986, lạm phát của Ixraen là 19,7%, những năm cuối

thập kỷ 1980 vẫn tiếp tục duy trì ở mức hai con số, trung bình từ 16-20%. Từ năm 1995, lạm phát của Ixraen bắt đầu giảm mạnh và ở mức 1 con số, đạt 8,1% năm 1995, 10,6% năm 1996, 7,0% năm 1997, thậm chí đạt 0% năm 1999. Những năm 2000-2005, lạm phát ở Ixraen đạt từ mức 2-3%, năm 2005 đạt 2,7%.

- Cơ cấu kinh tế: Công nghiệp và dịch vụ là những ngành kinh tế chủ yếu của Ixraen. Năm 2001, công nghiệp chiếm 19% GDP, 20% lực lượng lao động, 70% hàng hoá xuất khẩu và 21% tổng vốn đầu tư. Dịch vụ chiếm 79% GDP, 79% lực lượng lao động, 29% xuất khẩu và 77% vốn đầu tư. Nông nghiệp chỉ chiếm 2% GDP, 1% lực lượng lao động, 1% kim ngạch xuất khẩu và 2% vốn đầu tư.

2. Phát triển kinh tế nhờ nguồn nhân lực

Thành tựu phát triển kinh tế của Ixraen trong thời gian qua chủ yếu xuất phát từ nguồn nhân lực có chất lượng giáo dục và tay nghề cao. Hiện nay, 20% lực lượng lao động của đất nước đã tốt nghiệp đại học, một tỷ lệ cao thứ hai thế giới sau Mỹ, cao hơn mức 17% của Canada, 12% của Anh, 8% của Italia. Ixraen có tỷ lệ kỹ sư và bác sĩ tính theo đầu người cao nhất thế giới (135 kỹ sư/10.000 dân so với 85 người/10.000 dân ở Mỹ và có khoảng 28.000 bác sĩ). Hơn nữa, những ấn phẩm khoa học của Ixraen trên các tạp chí quốc tế cao hơn bất kỳ các nước nào khác trên thế giới (trung bình 110 ấn phẩm/10.000 dân).

Lực lượng lao động có giáo dục cao của Ixraen một phần được tăng cường bằng nguồn lao động nhập cư (khoảng trên 1 triệu người) từ khối Liên xô và Đông Âu

cũ trong thập kỷ vừa qua. Những người Nga nhập cư đang là những người có tri thức trong các ngành vật liệu tiên tiến và các tiến bộ công nghiệp mới như phân mêm, bán dẫn, thiết bị y tế, công nghệ sinh học, điện tử và viễn thông. Điểm đặc trưng của thị trường lao động Ixraen là lực lượng lao động người nước ngoài chiếm tỷ lệ rất cao. Năm 1999 người nước ngoài chiếm tới 12,3% lực lượng lao

động, sau giảm dần xuống còn 8,6% vào năm 2004. Tỷ lệ lao động người nước ngoài vào Ixraen bắt đầu tăng từ đầu thập kỷ 1990 do Ixraen thay thế dần những lao động người Palestín bằng những người lao động các nước khác vì lý do an ninh quốc gia. Ixraen hiện nay là đất nước xếp hạng thứ 2 (sau Thụy Điển) về số lượng lao động người nước ngoài lớn nhất.

Bảng 2: Xếp hạng cạnh tranh về nguồn nhân lực trên thế giới

Các chỉ số	Xếp thứ 1	Xếp thứ 2	Xếp thứ 3	Xếp thứ 4
1. Tổng chi tiêu R&D trong GDP (%)	Ixraen	Thụy Điển	Phần Lan	Pháp
2. Số người sử dụng điện thoại không dây/1000 dân	Ixraen	Luxemburg	Hồng Kông	Italia
3. Tổng chi tiêu công cộng cho giáo dục trong GDP (%)	Đan Mạch	Ixraen	Canada	Malaixia
4. Giáo dục đại học đáp ứng nhu cầu của nền kinh tế	Phần Lan	Ixraen	Xingapo	Thụy Sĩ
5. Sự sẵn có lao động kỹ năng	Đan Mạch	Ai Len	Ixraen	Áo
6. Số lượng kỹ sư chất lượng cao trên thị trường lao động	Ấn Độ	Phần Lan	Ixraen	-
7. Môi trường luật pháp tác động có lợi cho đầu tư R&D	Xingapo	Phần Lan	Canada	Ixraen
8. Chất lượng các viện nghiên cứu khoa học	Mỹ	Thụy Điển	Ixraen	Phần Lan
9. Sự sẵn có các nhà khoa học và kỹ sư	Ấn Độ	Phần Lan	Ixraen	Nhật Bản

Nguồn: *World Competitiveness Yearbook, 2004-2005*.

Tỷ lệ dân số đạt trình độ giáo dục trên trung học bậc cao ở độ tuổi 25-64 năm 2003 của Ixraen là 82%, trong khi của 30 nước OECD trung bình là 66%, Mỹ 88%, Nhật Bản 84%. Như vậy tính theo chuẩn mức quốc tế, Ixraen là quốc gia có trình độ phát triển nguồn nhân lực rất cao. Theo chỉ số phát triển nguồn nhân lực (HDI), năm 2004 HDI của Ixraen là 0,908, xếp hạng thứ 22 trong

177 nước trên thế giới. Cùng với việc tập trung phát triển giáo dục bậc cao và đào tạo tay nghề, chính phủ Ixraen rất chú trọng đầu tư cho nghiên cứu và triển khai (R&D). Chi tiêu cho R&D chiếm 4,8% GDP năm 2002 và 4,6% GDP năm 2004, cao hơn rất nhiều so với mức 3,2% GDP của Nhật Bản, 2,6% của Mỹ và 2,3% GDP của trung bình 30 nước OECD năm 2003.

3. Phát triển kinh tế nhờ khoa học công nghệ tiên tiến

Ixraen ngày nay được xếp vào hạng những nước có trình độ công nghệ tiên tiến, cả trong lĩnh vực công nghiệp, dịch vụ và nông nghiệp. Những ngành công nghệ cao đạt tốc độ tăng trưởng kinh tế nhanh nhất, với đặc trưng là tập trung hàm lượng vốn, lao động kỹ năng rất lớn. Trên 90% ngân sách công cộng năm 2004 được dành cho đầu tư R&D trong những ngành công nghệ cao. Trong kỷ nguyên công nghệ thông tin, kinh tế Ixraen luôn

đi tiên phong, thu hút rất nhiều các công ty xuyên quốc gia hàng đầu của thế giới. Ixraen có sự hợp tác trong lĩnh vực R&D với Mỹ, Canada, Xingapo, Anh, Áo, Pháp, Đức, Hà Lan, Ai len, Tây Ban Nha và Bồ Đào Nha... Ngày nay, Ixraen là nơi tập trung rất nhiều các công ty công nghệ cao trong các lĩnh vực như thiết bị viễn thông, phần mềm, thiết bị bán dẫn, công nghệ sinh học, điện tử... Các công ty xuyên quốc gia nổi tiếng như Intel, Motorola, IBM, Microsoft, Alcatel, 3Com đã lập các trung tâm nghiên cứu và phát triển ở Ixraen.

Bảng 3: Cơ cấu hàng công nghiệp xuất khẩu

Năm	Giá trị xuất khẩu tuyệt đối (triệu USD)		Giá trị xuất khẩu tương đối (%)	
	CN truyền thống	Hàng công nghệ cao	CN truyền thống	Hàng công nghệ cao
1995	4.277	7.895	35	65
2000	4.836	15.962	23	77
2001	4.730	14.862	24	76
2002	4.731	13.525	26	74
2003	5.188	14.166	27	73
2004	6.309	17.317	27	73
2005	6.728	18.489	29	71

Nguồn: Bộ tài chính Ixraen, 12/2005

Trong lĩnh vực nông nghiệp – một lĩnh vực chiếm tỷ trọng rất nhỏ trong cơ cấu kinh tế và gặp muôn vàn khó khăn do điều kiện khí hậu sa mạc, việc áp dụng công nghệ cao cũng được chú trọng. Nông nghiệp là ngành đạt được rất nhiều thành công ở Ixraen trong việc khắc phục những điều kiện khô hạn và sử dụng tối đa nguồn nước khan hiếm và diện tích trồng trọt. Thành công nông nghiệp của Ixraen là do có sự phối hợp chặt chẽ giữa người nông dân và các chuyên gia nghiên cứu nông nghiệp của chính phủ để tạo hiệu quả

trong việc áp dụng các phương pháp công nghệ phức tạp trên tất cả các lĩnh vực nông nghiệp, cũng như những tiến bộ công nghệ, kỹ thuật tưới tiêu mới và thiết bị cơ khí nông nghiệp hiện đại.

Kể từ khi giành được độc lập năm 1948, tổng diện tích đất có thể trồng trọt và được tưới tiêu đã tăng rất nhanh. Tổng diện tích đất trồng trọt đã tăng từ 165.000 ha năm 1948 lên 420.000 ha trong năm 2003. Trong giai đoạn này, sản xuất nông nghiệp đã tăng lên gấp 7 lần. Là một đất nước công nghiệp, nhưng hiện

nay hầu hết lương thực thực phẩm ở Ixraen đều được sản xuất trong nước, chỉ bổ sung một phần bởi nhập khẩu, chủ yếu là lúa gạo, cây có dầu, thịt, cà phê, cô ca và đường. Sản xuất nông nghiệp chủ yếu ở Ixraen tập trung vào các sản phẩm như sữa bò, gia cầm, các loại hoa, quả và rau.

Từ một đất nước phần lớn đất đai là hoang mạc, chỉ có 20% đất đai có thể gieo trồng được, Ixraen đã trở thành một nước không chỉ sản xuất hàng hoá cung cấp đủ nhu cầu cho mình mà còn xuất khẩu khoảng 1,3 tỷ USD sản phẩm nông nghiệp hàng năm. Đó là nhờ áp dụng công nghệ cao trong lĩnh vực nông nghiệp. Sự phát triển của các thiết bị nhà xanh, các biện pháp nhân giống hạt và gia súc, công nghệ phân bón và hoá chất đã đưa nông nghiệp Ixraen đạt được những thành công trong điều kiện khí hậu địa lý rất khó khăn. Hơn nữa, người nông dân đã học cách phát triển các sản phẩm có giá trị gia tăng và hàm lượng công nghệ cao để có thể cạnh tranh trên thị trường với các nhà sản xuất chi phí thấp. Mặc dù tỷ lệ sản phẩm nông nghiệp trong GNP giảm từ 11% năm 1950 xuống 2% năm 2001 và tỷ trọng hàng xuất khẩu nông nghiệp giảm từ 60% xuống 1% tổng kim ngạch xuất khẩu trong cùng giai đoạn, nhưng đã có sự gia tăng tuyệt đối trong xuất khẩu sản phẩm nông nghiệp hàng năm từ 20 triệu USD năm 1950 lên 782 triệu USD năm 1999, giảm còn 714 triệu USD năm 2003. Điều này cho thấy Ixraen đã thành công trong việc áp dụng rộng rãi các phương pháp nông trại tiên tiến để tăng năng suất nông nghiệp và hướng ra xuất khẩu. Ixraen là nước đạt được những tiến bộ quan trọng trong việc phát triển nông nghiệp trên sa mạc. Mô hình trang trại trên sa mạc ở

Ixraen được phát triển theo hình thức “nhà xanh trên sa mạc”. Lợi thế chung của các vùng sa mạc ở Ixraen là số giờ nắng tương đối dài, nhiệt độ tương đối cao, đất đai tương đối rẻ và nguồn nước sẵn có (nước mặn và nước chảy ra từ tái chế chất thải). Trong những tháng mùa đông từ tháng 10 đến tháng 3, Ixraen có lợi thế rất lớn trong xuất khẩu các loại rau, quả, thịt từ các vùng sa mạc của mình sang châu Âu với giá cả rất cao như hoa hồng cuống dài, hoa hồng đào, dưa gang, cà chua, dưa chuột, hạt tiêu, dâu tây, kiwi, xoài, và hàng loạt các loại trái cây thuộc họ chanh khác. Nông nghiệp vùng sa mạc đang đóng vai trò cấp thiết trong nền kinh tế lương thực của Ixraen.

Kỹ thuật tưới tiêu là một tiến bộ quan trọng về công nghệ của Ixraen nhằm đảm bảo nguồn nước cho nông nghiệp trong điều kiện khí hậu bán hoang mạc. Tiết kiệm nguồn nước trở thành một mục tiêu của người nông dân kể từ năm 1948. Cả nước có khoảng 8 công ty lớn và một số công ty cỡ vừa và nhỏ chuyên sản xuất các thiết bị tưới tiêu và lọc nước đạt tiêu chuẩn quốc tế. Trong vài năm gần đây, do lượng mưa thấp, Ixraen đã phải thực hiện các biện pháp bảo toàn nguồn nước khẩn cấp. Mưa chỉ xuất hiện từ tháng 11 đến tháng 4, phân bố không đều. Trong những năm qua, việc sử dụng nguồn nước sẵn có ở Ixraen đã giảm từ 900 triệu m³ năm 1995 xuống 740 triệu m³ năm 2001. Chính phủ đang nỗ lực tiến hành cân đối việc sử dụng các nguồn nước sạch, trang bị các nhà máy xử lý chất thải để có thêm nguồn nước cho gieo trồng. Để giảm tiêu dùng nước trong nông nghiệp, các công nghệ tiên tiến để tiết kiệm nước cũng được áp dụng, đáng chú ý là hệ thống nước chảy

nhỏ giọt trực tiếp dẫn nước vào thẳng các vùng chứa của các nhà máy. Hơn nữa, các hệ thống tưới tiêu được vi tính hoá được áp dụng và đang mở rộng nhanh chóng nông nghiệp kiểu “nhà xanh”, kiểm soát được sự khắc nghiệt của thời tiết.

Sự phát triển tri thức và công nghệ là một trong những nguyên nhân dẫn đến những tiến bộ trong sản xuất nông nghiệp ở Ixraen. Để giảm chi phí, tăng sản lượng, cải thiện chất lượng sản phẩm, tiết kiệm nhân lực, chính phủ Ixraen đã thiết kế, chế tạo các máy móc nông nghiệp và thiết bị điện tử sử dụng trong nông nghiệp rất tiên tiến, được sử dụng rộng rãi khắp trên cả nước. Đáng chú ý nhất là sự phát triển máy xử lý đất công suất lớn, máy cày bừa tiên tiến, thiết bị gieo trồng và thu hoạch, máy bơm vùng sa mạc... Các hệ thống làm sữa tự động, thiết bị chọn trứng, thiết bị cho ăn được vi tính hoá, máy tính ghi chép công việc sản xuất..., cũng như máy phân loại, đóng gói, kiểm soát trong khi ướp lạnh và vận chuyển sản phẩm được áp dụng.

4. Những thách thức phát triển

Thứ nhất, an ninh cho phát triển kinh tế chưa được đảm bảo. Những bất ổn định ở khu vực Trung Đông cũng như xung đột chưa có hồi kết giữa Ixraen và Palestín đang là những trở ngại chính đối với sự phát triển và hội nhập kinh tế toàn cầu của Ixraen. Do những vấn đề mang tính địa chính trị của khu vực, Ixraen hiện nay phát triển kinh tế chủ yếu nhờ vào nội lực và mối quan hệ hợp tác với Mỹ và một số nước EU. Mối quan hệ hợp tác kinh tế khu vực hầu như khép kín, trong khi đó khoảng cách về trình độ phát triển kinh tế, xã hội và chính trị giữa Ixraen và các

nước láng giềng còn rất lớn. Ixraen chưa đủ khả năng để có tiếng nói quan trọng trong khu vực Trung Đông trong lĩnh vực phát triển khoa học công nghệ và rất khó khẳng định vị thế công nghệ của mình trên thế giới.

Thứ hai, nợ công cộng của Ixraen ở mức tương đối cao. Năm 2004 nợ công cộng của Ixraen chiếm 105,6% GDP, cao hơn mức trung bình 81,7% GDP của khối OECD, 64% GDP của Mỹ và 67% GDP của Đức. Năm 2005, nợ công cộng của Ixraen tuy có giảm đôi chút nhưng vẫn chiếm 104,2% GDP. Thâm hụt ngân sách của Ixraen năm 2001 chiếm 4,8% GDP, năm 2002 chiếm 3,8% GDP, năm 2003 là 5,6% GDP, năm 2004 và 2005 là 3,0% GDP. Mặc dù chính phủ đã cố gắng theo đuổi các nguyên tắc tài chính chặt chẽ nhằm kiểm chế nợ công cộng và thâm hụt ngân sách, nhưng kết quả chưa đạt được như mong muốn. Do những bất ổn vẫn tiếp diễn về an ninh quốc gia trong khu vực Trung Đông, Ixraen vẫn phải chi tiêu nhiều hơn cho quân sự, khiến nền kinh tế phải chịu những gánh nặng tài chính to lớn, thâm hụt ngân sách liên tục tăng. Năm 2004 tổng chi tiêu của chính phủ Ixraen chiếm 51,5% GDP, trong khi trung bình của khối OECD là 41,6% GDP, trong đó chi tiêu cho quân sự của Ixraen chiếm tới 43,1% GDP (trung bình OECD là 39,2% GDP). Để đảm bảo tăng trưởng nhanh và bền vững hơn, chính phủ Ixraen cần thu hẹp thâm hụt ngân sách, mở rộng đầu tư cho cơ sở hạ tầng kinh tế - xã hội.

Thứ ba, môi trường chính sách còn nhiều bất cập, chưa khuyến khích các công ty hoạt động kinh doanh. Trong báo cáo gần đây của chính phủ Ixraen, có tới

90% các công ty nguồn gốc Ixraen đăng ký hoạt động kinh doanh ra nước ngoài do thuế trong nước cao, những quy định hành chính nặng nề và nạn quan liêu đến mức báo động đỏ. Nhiều nhà đầu tư Mỹ đã yêu cầu các công ty Ixraen mở văn phòng tại Mỹ và khuyến khích người dân Ixraen làm việc tại Mỹ. Ước tính hiện nay có tới 10.000 người Ixraen đang làm việc tại thung lũng Silicon và ngày càng có nhiều công ty Ixraen làm việc tại thung lũng này.

Để hạn chế nạn chảy máu chất xám, Ixraen cần phải nỗ lực cải cách kinh tế hơn nữa, đặc biệt là tiến hành phi điều chỉnh và tự do hoá thị trường, tư nhân hoá ngành năng lượng, viễn thông và vận tải. Năm 1997, Ixraen đã mở cửa thị trường viễn thông quốc tế để thúc đẩy cạnh tranh, khiến giá cả viễn thông trong nước giảm 80%, nhưng do thị trường viễn thông trong nước chưa được tự do hoá, nên chi phí các cuộc gọi điện thoại trong nước (chẳng hạn từ Tel Aviv đi Eilat) còn cao hơn so với gọi đi quốc tế (chẳng hạn sang New York). Ixraen cũng cần tiến hành tự do hoá thị trường vốn và tăng tính cạnh tranh của ngành ngân hàng để tạo điều kiện khuyến khích dòng vốn FDI tăng mạnh hơn nữa phục vụ cho tăng trưởng kinh tế.

Thứ tư, nghèo khổ và thất nghiệp chưa được giải quyết tốt. Mặc dù kinh tế Ixraen đạt được nhiều thành tựu đáng tự hào, nhưng những lợi ích kinh tế vẫn chưa được phân bổ đến tất cả các tầng lớp người nghèo trong xã hội. Khoảng cách thu nhập giữa những người giàu và người nghèo ở Ixraen ngày càng có xu hướng gia tăng theo sự phát triển kinh tế. Hiện nay, 18%

dân số Ixraen đang sống trong tình trạng nghèo khổ. Sự phân hoá lớn nhất trong xã hội Ixraen là giữa người Do Thái và người Arab. Người Arab ở Ixraen (chủ yếu là người Palestini) hiện chiếm 20% dân số của nước này nhưng chiếm hơn một nửa số người nghèo trên cả nước. Sự phân hoá giàu nghèo không chỉ dừng lại giữa người Do Thái và người Arab, mà còn xảy ra giữa các tộc người Do Thái khác nhau, đặc biệt những người Do Thái nghèo đói thường sống ở các thị trấn miền Nam Ixraen. Thu nhập đầu người của miền Nam chỉ bằng 70% mức thu nhập bình quân của cả nước. Cùng với nạn nghèo khổ, tỷ lệ thất nghiệp của Ixraen đạt mức cao. Cuộc suy thoái kinh tế năm 2000 đã đẩy tỷ lệ thất nghiệp lên mức 8,8%, năm 2002 tăng lên đạt 10,3%. Mặc dù nền kinh tế bắt đầu có dấu hiệu tăng trưởng trở lại từ năm 2003 nhưng tỷ lệ thất nghiệp của Ixraen vẫn ở mức cao 10,7%, sau giảm dần ở mức 10,4% năm 2004 và 9% năm 2005, ước tính sẽ là 8,5% năm 2006.

Ngày nay, Ixraen đã tiến lên kỷ nguyên cuộc cách mạng công nghệ thông tin của thế kỷ XXI. Đất nước này đang là một trong những nước dẫn đầu thế giới trong lĩnh vực công nghệ cao. Trong tương lai, Ixraen tiếp tục đứng ở vị thế tiên phong trong các ngành công nghệ cao của thế giới bởi đất nước này có một đội ngũ lao động được giáo dục tốt. Hiện nay, 1/4 dân chúng Ixraen được sử dụng internet, đạt mức bình quân trên đầu người cao hơn Mỹ và cao gấp hai lần so với EU. Thung lũng "Silicon Wadi" của Ixraen đang là một trong những nơi hàm chứa công nghệ bậc cao nhất trên thế giới. Ixraen có hơn 100 công ty đang giao dịch trên thị trường

chứng khoán Phố Uôn, đưa Ixraen trở thành đối tác nước ngoài lớn thứ hai (sau Canada) trên thị trường NASDAQ.

Sự phát triển kinh tế của Ixraen có vai trò đặc biệt quan trọng của Mỹ. Mối quan hệ kinh tế giữa Mỹ và Ixraen trong các lĩnh vực công nghệ cao đã gia tăng mạnh mẽ trong vài năm gần đây. Ngày càng có nhiều công ty của Ixraen mở văn phòng đầu tư ở Mỹ và ngày càng có nhiều công ty Mỹ đầu tư vào Ixraen. Năm 2004, có trên 1 tỷ USD vốn đầu tư của Mỹ vào Ixraen. Mối quan hệ giữa Mỹ và Ixraen đang có xu hướng chuyển từ viện trợ phát triển sang hợp tác kinh tế trong thời kỳ toàn cầu hoá. Mỹ đang giúp Ixraen phát triển các công ty công nghệ cao thông qua Quỹ

nghiên cứu và triển khai hai bên Mỹ – Ixraen (BIRD) dưới hình thức liên doanh trong việc đầu tư R&D ở Ixraen.

Trong vài năm gần đây, mặc dù tăng trưởng kinh tế của Ixraen có chiều hướng chậm lại, nhưng IMF dự báo trong những năm tới Ixraen sẽ đạt được tốc độ tăng trưởng kinh tế khả quan hơn, khoảng 3,5 - 4% trong năm 2006 - 2007. Thu nhập đầu người hiện nay của Ixraen là 18.432 USD, đang có xu hướng gia tăng ngang bằng với các nước EU. Với những nỗ lực cải cách kinh tế và thể chế chính trị, Ixraen sẽ là một mẫu hình phát triển kinh tế đặc biệt ở khu vực Trung Đông, đi lên không phải bằng nguồn tài nguyên dầu mỏ giàu có mà bằng chính con người của đất nước họ.

Tài liệu tham khảo

1. *Natural Resource Aspects of Sustainable Development In Israel*, United Nations Commission on Sustainable Development, 4/1997.
2. *Economy Sectors of the Economy*, Israel Ministry of Foreign Affairs, 25/4/2003.
3. *Israel Economy*, Mogabay.com.
4. *Facets of the Israel Economy*, Israel Ministry of Foreign Affairs, 1/1/2001.
5. *OECD Investment Policy Review: Israel*, <http://www.oecd.org/dataoecd/1/1/34221222.pdf>.
6. *Economic Trends in Israel: Macroeconomics Review*, Israel Ministry of Finance, 12/2005.